

zowanej książce możemy śledzić zjawisko umocnienia się państwa w XX w. i czasowego osłabienia organizacji plebiennej, dalej – dualizm społeczeństwa formalnego (reprezentowanego przez państwo) i społeczeństwa nieformalnego (reprezentowanego przez plemiona), zjawisko odrodzenia się neopatrymonializmu i dominacji klientelizmu (tzn. pośrednictwa w załatwianiu przeróżnych spraw – *wasita*), dotyczącego także sfery polityki. Dodać należy ciekawe spojrzenie Autora na takie zagadnienia jak: powstanie wspólnoty Mahometa (kalifat-sultanat; tj. religia jako źródło legitymizacji władzy), nowe źródła legitymizacji (w kalifacie Umajjadów, Abbasydów, Osmanów i Persów), ocena państwa kolonialnego, zagadnienie świadomości narodowej w Imperium Osmańskim (Ormian, Arabów, Kurdów, in.), modele państwa narodowego – odmiennego od modelu współczesnego państwa europejskiego pod względem niepodzielnej władzy centralnej nad terytorium kraju; przy czym – cechą państwa bliskowschodniego (*overdeveloped state*, tj. przejmowanie wielu funkcji w zakresie edukacji, gospodarki, zatrudnienia) i etatyzmu w warunkach autorytarnych rządów jest dominacja jego instytucji nad społeczeństwem.

W konkluzji stwierdzam, że recenzowana publikacja stanowi poważny wkład do nauki zarówno na temat państwa i władztwa na przedmuzułmańskim, jak i muzułmańskim Oriencie. Książka jest zapewne wielce pomocna dla specjalistów, studentów i innych

osób, zainteresowanych pogłębionym poznawaniem zarówno historycznego, jak i współczesnego muzułmańskiego Bliskiego Wschodu.

prof. dr hab. Hassan A. Jamsheer
Akademia Humanistyczno-
-Ekonomiczna w Łodzi
ul. dr. S. Sterlinga 26,
90–212 Łódź, Poland
hassanjamsheer@poczta.wp.pl

Bibliografia

Zdanowski J., *Państwo na muzułmańskim Bliskim Wschodzie. Procesy genezy i czynniki trwania*, Kraków 2014.

***Bliski Wschód na rozdrożu*, red. Joanna Marszałek-Kawa, Hassan Ali Jamsheer, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2016, ss. 223**

Bliski Wschód od dekad stanowi obszar wielu dociekań i analiz badaczy całego świata. Obszar ten ma wyjątkowe znaczenie strategiczne ze względu na złoża ropy naftowej i gazu ziemnego. Obecność Kanału Sueskiego w tym regionie sprawia, że główny szlak transportowy z Zatoki Perskiej, Indii czy Dalekiego Wschodu do Europy wiedzie właśnie przez Bliski

Wschód. Region ten charakteryzuje się również wysokim stopniem konflikto-genności, na który wpływa m.in. różnorodność etniczno-religijna, spory terytorialne, kolizje interesów wielu państw i polityka mocarstw spoza tego regionu. Obecny dowodem na konflikto-genność tego regionu jest wyniszczająca wojna w Syrii, niestabilność polityczna m.in. Iraku, Egiptu, Libanu i Jemenu, który był targany konfliktami wewnętrznymi, czy choćby w dalszym ciągu nierozwiązany konflikt izraelsko-palestyński.

Publikacja zbiorowa pod redakcją Joanny Marszałek-Kawy i Hassana Alego Jamsheera stanowi interesujący zbiór 11 artykułów polskich badaczy z różnych ośrodków akademickich (m.in. Uniwersytetu Łódzkiego, Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Szkoły Głównej Handlowej, Uniwersytetu Jagiellońskiego czy Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego).

Pierwszy artykuł, autorstwa Hassana A. Jamsheera (pt. *Bliski Wschód w XX wieku: rywalizacja mocarstw a determinanty regionalne*) ma w mojej ocenie charakter wprowadzający do zagadnień Bliskiego Wschodu poruszanych w publikacji i stanowi studium rywalizacji mocarstw w tym regionie na przestrzeni stu lat burzliwego okresu. Autor umiejętnie przedstawił specyfikę zaangażowania się mocarstw zewnętrznych, takich jak Wielka Brytania, Francja, USA i ZSRR, w sprawę polityczno-gospodarcze regionu Bliskiego, Wschodu z uwzględnieniem kluczowych wydarzeń, jakie miały miejsce w XX wieku, takich jak: I wojna

światowa, upadek Imperium Osmańskiego, II wojna światowa, „zimna wojna” i rozwój idei panarabizmu.

W artykule Bartosza Wróblewskiego zatytułowanym *Monarchia jako podstawa stabilności państwa w świecie arabskim na przykładzie Haszymidzkiego Królestwa Jordanii w XX wieku* Autor wskazał, na czym polega prymat ustroju monarchicznego nad ustrojem republikańskim na Bliskim Wschodzie. Przykład Jordanii, którym się tu posłużono, jest dość wymowny, bowiem państwo to w odróżnieniu od monarchii Zatoki Perskiej nie mogło budować swojej legitymizacji władzy na bogactwie naftowym. Ponadto ród Haszymidzki, którego przedstawiciele od początku stoja na czele Jordanii, na co wskazał Autor, ma przeogromne znaczenie, a wierność wobec władzy pochodzącej z rodu Mahometa stanowi symbol dziedzictwa cywilizacyjnego islamu.

Tekst Małgorzaty Pogońskiej-Pol (*Prezydentura Abdela Fattaha as-Sisiego – Egipt na drodze demokratyzacji czy autorytaryzmu*) dotyczy oceny rządów obecnego prezydenta, który przejął władzę w wyniku zamachu stanu w 2013 roku. Autorka dokonała rzetelnej analizy faktograficznej i przedstawiła specyfikę władzy Sisiego. W odpowiedzi na pytanie postawione już w tytule artykułu – w jakim kierunku zmierza Egipt pod rządami Sisiego, można wskazać, że proces demokratyzacji został wstrzymany, a rządy przybrały wymiar autorytarny, co przypomina czasy prezydentury Hosniego Mubaraka.

Artykuł Eweliny Waśko-Owsiejczuk pt. „*Mission Not Accomplished*” – o amerykańskich planach zwalczania terroryzmu w Iraku po obaleniu reżimu Saddama Husajna, zawiera charakterystykę działań Stanów Zjednoczonych w Iraku wymierzonych w aktywność różnorodnych grup terrorystycznych. Autorka przedstawiła założenia i realizację głównych celów przez rząd USA w tym zakresie w Iraku. Niestety, z czym należy się zgodzić, problem terrorystycznej aktywności w Iraku rozpoczął się po obaleniu reżimu Saddama Husajna i do dzisiaj, pomimo wieloletnich wysiłków USA w zwalczaniu tego zjawiska w Iraku, nie udało się wyeliminować grup terrorystycznych z tego państwa wobec czego Irak obecnie pozostaje jednym z głównych frontów walki z międzynarodowym terroryzmem.

Państwo Islamskie – nowa generacja islamizmu to następny artykuł w publikacji, napisany przez Karolinę Rojek. Autorka przedstawiła genezę powstania tego specyficznego podmiotu na arenie międzynarodowej, wspierając się także teorią ruchów fundamentalistycznych, co akurat można uznać za nie do końca potrzebne. Według Autorki fenomenowi Państwa Islamskiego należy doszukiwać się w sposobie „promowania” swojej aktywności, z wykorzystaniem wszelkich dobrodziejstw współczesnego rozwoju technologicznego i informatycznego. Jaktwierdzi K. Rojek, Państwo Islamskie ze względu na wykorzystanie środków masowego przekazu stanowi egzemplifikację nowej generacji islamizmu.

Magdalena Lewicka i Maciej Sztancko w swoim artykule pt. *Rezolucja Rady Bezpieczeństwa ONZ w sprawie Syrii z 4 lutego 2012 roku – analiza porównawcza wybranych polskich i obcych artykułów prasowych* odnieśli się do znamienego wydarzenia – rezolucji RB ONZ z 4 lutego 2012 roku w świetle opinii międzynarodowej prasy (na wybranych przykładach). Autorka przedstawiła tu zarzuty prasy zachodniej i odpowiedź prasy rosyjskiej na weto Rosji i Chin w sprawie projektu rezolucji dotyczącej Syrii i trwającego tam konfliktu. Tekst trafnie zobrazował antagonizmy pomiędzy Rosją a państwami Zachodu, szczególnie USA, w kwestii wojny w Syrii i przenikających się tam interesów wielu państw.

Artykuł Piotra Kwiatkiewicza (*Polityczna rywalizacja między Iranem a Arabią Saudyjską w Iraku – wybrane aspekty*) dotyczy bardzo interesującego zjawiska ścierania się wpływów pomiędzy tymi dwoma państwami na Bliskim Wschodzie. Za przykład do analizy rywalizacji irańsko-saudyjskiej Autor wybrał Irak, który po obaleniu reżimu Saddama Husajna i wycofaniu się wojsk USA wciąż pozostaje państwem bardzo niestabilnym i podatnym na zewnętrzne ingerencje. Ponadto, jak wskazał Autor, Irak ze swoją strukturą etniczno-religijną jest idealnym polem rywalizacji sunnicko-szyickiej. Tekst stanowi ciekawe studium bliskowschodniej rywalizacji.

Marek Brylew w swoim artykule pt. *Ansar Allah – jemeński Hezbollah*,

przedstawił związki tego ugrupowania z Iranem i podobieństwo Ansar Allah do libańskiego szyickiego Hezbollahu. Słusznie zostało wskazane, iż Jemen i konflikt, który tam się toczy, od wielu lat stanowi kolejną odsłonę rywalizacji saudyjsko-irańskiej w regionie Bliskiego Wschodu. Z tego powodu artykuł ten jest ściśle tematycznie związany z poprzednim tekstem o rywalizacji tych dwóch państw w Iraku.

Artykuł Norberta Obarę został poświęcony stosunkom gospodarczym Polski z Iranem na przełomie XX i XXI wieku. Autor wskazał w tekście na prawne regulacje bilateralnych stosunków gospodarczych, przedstawił negatywne skutki sankcji nałożonych na Iran w bilansie handlowym z Polską i perspektywy rozwoju polsko-irańskich relacji gospodarczych już po zniesieniu sankcji.

Tekst Ewy Górskiej jest unikalnym studium nad kwestią transplantacji w świetle opinii duchownych muzułmańskich i zastosowania przeszczepów praktyce społecznej. Autorka skoncentrowała się na wybranych przykładach – Iranie i Egipcie, wskazując, że często to czynniki polityczne mają większe znaczenie niż zalecenia religijne.

Ostatni tekst autorstwa Sergiusza Anozki dotyczy Kościoła Scjentologicznego w Izraelu. Autor wpisał się tu w formułę badań nad nowymi ruchami religijnymi na Bliskim Wschodzie.

Podsumowując, praca zbiorowa jest bardzo oryginalnym zbiorem tekstów naukowych, które pod względem metodologicznym są właściwie przygotowa-

ne. Wszystkie teksty prezentują wysoki poziom merytoryczny. Na uwagę zasługuje, iż większość tekstów odnosi się do współczesnych zjawisk, wyzwań i zagrożeń w regionie Bliskiego Wschodu, które obecnie emanują na cały świat i z tego powodu publikacja *Bliski Wschód na rozdrożu* zasługuje na szczególne wyróżnienie.

dr hab. Rafał Ożarowski, prof. UG
Instytut Politologii
Wydział Nauk Społecznych
Uniwersytet Gdański
ul. J. Bażyńskiego 4,
80–309 Gdańsk, Poland
ozaraf@ug.edu.pl

Bibliografia

Bliski Wschód na rozdrożu, red. J. Marszałek-Kawa, H.A. Jamsheer, Toruń 2016.

***Mentalność rosyjska a Polska*, red. Edward Walewander, Wydawnictwo KUL, Lublin 2015, ss. 224**

Literatura naukowa, pamiętnikarska i wspomnieniowa dotycząca Rosji (ZSRR i FR), Polaków na Wschodzie i ponad tysiącletnich stosunków Polski ze wschodnim sąsiadem jest bogata. Natomiast podjęcie problemu „mentalności rosyj-